

Możliwości rozwoju terenów rekreacyjnych na obszarze Ruczaju w Krakowie

Potential for the development of recreational areas in the district of ruczaj in Kraków

Streszczenie

Artykuł skupia się na wyzwaniach dynamicznego rozwoju dzielnicy Ruczaj jako dzielnicy mieszkaniowej Krakowa na przełomie XX i XXI w. związanych z niewystarczającą ilością zielonych terenów rekreacyjnych przeznaczonych dla mieszkańców. Przedstawiono analizę możliwości rozwoju przestrzennego terenów zielonych i rekreacyjnych jako niezbędnych elementów zrównoważonego środowiska mieszkaniowego.

Abstract

This article focuses on the challenges associated with the dynamic development of the district of Ruczaj as a housing neighbourhood of Krakow during the turn of the twenty-first century. These challenges are associated with the insufficient amount of recreational areas that can be used by residents. An analysis of the spatial development potential of green and recreational areas, seen as necessary elements of a sustainable housing environment, has been presented in the article.

Słowa kluczowe: tereny rekreacyjne, Ruczaj, tereny rekreacyjne, środowisko mieszkaniowe

Keywords: recreational areas, Ruczaj, housing environment

Wprowadzenie

Znaczenie terenów zielonych w kształtowaniu współczesnego miasta dostrzeżono już w latach 30. ubiegłego wieku, kiedy to w Karcie Ateńskiej¹ pojawiły się postulaty rozwojem zielonych terenów rekreacyjnych w obszarach mieszkaniowych. Dostęp i zachowanie terenów przyrodniczych jest również jednym z najważniejszych postulatów zrównoważonego rozwoju. Urbanizacja współczesnych miast sprawia, że wiele terenów przyrodniczych w ich obrębie jest zabudowywanych, a nowe inwestycje, zwłaszcza mieszkaniowe często nie do końca zapewniają ich mieszkańcom kontakt z zielenią i dostęp do terenów rekreacyjnych. Obecnie coraz więcej miast prowadzi własne polityki związane z rozwojem i zarządzaniem terenami zielonymi, a wartość przyrody w obszarach miejskich dostrzeżona została przez Komisję Europejską, która w 2008 r. zainicjowała program „Zielona Stolica Europy” przyznawany miastom, które wyróżniają się w zakresie poprawy jakości życia mieszkańców i ochrony przyrody. Władze Krakowa również rozpoczęły realizację szerszej polityki związanej z terenami zieleni,² co jest szczególnie ważne, ponieważ jest to miasto, które w skali Polski znajduje się dopiero na 49 miejscu jeśli chodzi o ilość terenów zielonych w granicach administracyjnych.³

Introduction

The significance of green areas in the shaping of the contemporary city was acknowledged already in the 1930s, when the Athens Charter¹ revealed its postulates for the development of green recreational areas in housing zones. Access and the preservation of natural areas is also one of the most important postulates of sustainable development. The urbanisation of contemporary cities leads to many green areas within their administrative borders being built up, while new development projects, particularly those that involve housing, often do not provide enough contact with greenery or sufficient access to recreational areas to their residents. At present, an increasing number of cities is conducting its own greenery management and development policies, with the value of nature in urban areas having been acknowledged by the European Commission, which initiated the European Green Capital Award programme in 2008, with the award being given to cities that excel in improving the quality of life of their residents and environmental protection. The authorities of Krakow have also began implementing a broader policy associated with green

Rozwój struktury mieszkaniowej i funkcjonalnej Ruczaju w XX wieku

Ruczaj jest jedną z dzielnic Krakowa, która od początku XXI wieku znalazła się wśród najbardziej dynamicznie rozwijających się części stolicy Małopolski. Należy tu wspomnieć nie tylko o inwestycjach mieszkaniowych, które są najbardziej charakterystyczną zabudową Ruczaju, ale również o terenach Kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz siedzibach licznych firm, zwłaszcza z sektora IT i BPO.⁴

Historycznie obecny szeroko rozumiany obszar Ruczaju obejmuje dawne tereny wsi rozpościerających się pomiędzy ul. Kapelanka na północy a Kobierzynem od strony południowej. Przez długi czas teren ten znany był głównie dzięki temu ostatniemu, gdyż we wsi Kobierzyn w 1917 r. oddano do użytku Krajowy Zakład dla Umysłowo Chorych – szpital psychiatryczny, który był zaliczany do największych i najnowocześniejszych w ówczesnej Europie⁵. Północna część Ruczaju na opracowaniach kartograficznych pokazana jest na Planie Wielkiego Krakowa z 1912 r.⁶ i obejmuje obecne tereny w okolicach ulic Grota-Roweckiego oraz Rostworowskiego i ul. Ruczaj. Na mapie Planu Wielkiego Krakowa z 1944 r. widać już włączone do miasta w czasie drugiej wojny światowej tereny obecnego Ruczaju, które ciągną się aż do wspomnianego już kompleksu szpitala w Kobierzynie⁷. Struktura tej części Krakowa obejmowała przede wszystkim tereny rolnicze oraz rozdrobnioną zabudowę wiejską koncentrującą się wzdłuż obecnej ul. Kobierzyńskiej. Pierwsze większe zespoły mieszkaniowe zaczęły tu powstawać dopiero w połowie lat 80. XX wieku na zachód od rzeki Wilgi pomiędzy dzisiejszymi ulicami Grota-Roweckiego, Lipińskiego, Miłkowskiego i Kobierzyńską aż do ul. Zachodniej. Wznoszona w tym okresie zabudowa mieszkaniowa, która tam powstała to budynki budowane w technologii wielkiej płyty o wysokości od 4 do 10 kondygnacji. Osiedle charakteryzuje się dobrze zarysowaną kompozycją urbanistyczną, dużą ilością otwartych terenów zielonych pomiędzy budynkami oraz pewną ilością usług⁸. Od końca lat 90. ubiegłego wieku na Ruczaju zaczęły się pojawiać budynki mieszkaniowe budowane w technologii murowanej z nowymi rozwiązaniami budowlanymi w częściowo postmodernistycznym stylu charakterystycznym dla końca lat 90. XX wieku. Nowe inwestycje budowlane powstawały jako pojedyncze budynki lub grupy kilku bloków mieszkaniowych. Nie były jednak połączone kompozycyjnie w jedną całość tak jak osiedla z lat 80. Postępująca fragmentaryzacja przestrzeni miasta była także związana z faktem, iż różnorodni, niezależni od siebie prywatni inwestorzy budowali z reguły na pojedynczych, wydzielonych działkach, w pewnym stopniu powtarzając ich układ nawiązujący do historycznego łanowego układu pól. Równocześnie wraz z zabudową mieszkaniową po drugiej stronie ul. Bora – Komorowskiego zaczęły powstawać pierwsze inwestycje uniwersyteckie – obiekty Kampusu Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Biblioteka Uniwersytetu Papieskiego im. Jana Pawła II.

W 2012 r. oddana została do użytku linia tramwajowa biegnąca od ul. Kapelanka w kierunku południowym do przystanku Czerwone Maki, gdzie zlokalizowano również parking Park&Ride. Dzięki tej inwestycji zmieniła się jakość usług transportowych w całej dzielnicy, która wcześniej obsługiwana była tylko kilkoma liniami autobusowymi⁹. Rozbudowa linii tramwajowej na Ruczaj znacznie podniosła atrakcyjność tej dzielnicy jako dobrze skomunikowanej z centrum Krakowa. Obecnie dzięki linii tramwajowej rozbudowywane się tereny na południe od przystanku

areas², which is particularly important as it is a city that ranks 49th in terms of the amount of green areas within its administrative borders in Poland.³

The development of Ruczaj’s housing and functional structure in the twentieth century

Ruczaj belongs to a group of Krakow’s districts that found itself among the most dynamically developing parts of Lesser Poland’s capital during the early years of the twenty-first century. Of note here are not only housing projects, which are the most distinct type of Ruczaj’s development, but also the grounds of the Jagiellonian University Campus and the buildings of many companies, particularly from the IT and BPO sector.⁴

Historically, what is generally considered to be the territory of Ruczaj covered the former territories of villages that stretched between Kapelanka Street in the north and Kobierzyn in the south. The area was associated with the latter for a long time, as the village of Kobierzyn was the site of the National Institution for the Mentally Ill, which opened in 1917. It was a psychiatric hospital that was considered to be among the largest and most advanced institutions in Europe at the time⁵. When cartographic documents are concerned, the northern part of Ruczaj can be seen on the Plan of Greater Krakow from 1912⁶, covering what are now the areas around Grota-Roweckiego, Rostworowskiego and Ruczaj streets. On the map of the Plan of Greater Krakow from 1944 we can see the areas of what is now Ruczaj being incorporated into Krakow, stretching as far as the previously mentioned psychiatric hospital complex in Kobierzyn.⁷ The structure of this part of Krakow included primarily farmland and granular rural development that was grouped around what is now Kobierzyńska Street. The first larger housing complexes started to appear here in the middle of the 1980s, to the west of the Wilga river, between what are now Grota-Roweckiego, Lipińskiego, Miłkowskiego and Kobierzyńska street and Zachodnia Street. The residential buildings that were erected at the time were composed of 4–10 storey panel housing blocks. The housing estate is characterised by a well-defined urban composition, a large amount of open green areas between buildings and the presence of some services⁸. Since the end of the 1990s, the area of Ruczaj has begun to see the construction of masonry housing with new construction solutions, often maintained in a postmodernist architectural style distinct of the end of the 1990s. New development projects took on the form of individual buildings or complexes of a couple of housing blocks. They were not linked into a single, compositional whole as the housing estates of the 1980s had been. The progressing fragmentation of the space of the city was also associated with the fact that various private developers typically built on individual, fenced-off plots, repeating their layout, which was similar to the historical łan-like land division. Simultaneously, the other side of Grota-Roweckiego Street began seeing the first projects involving the construction of university buildings—the Jagiellonian University Campus and the John Paul II University Library.

In 2012, a tram line that runs from Kapelanka Street towards the south, to the Czerwone Maki tram stop, was opened for use. The area of the stop is also the site of a Park & Ride parking facility. This project has contributed to a shift in the quality of transport services in the

* Dr inż. arch. Elżbieta Kusińska, Katedra Kształtowania Środowiska Mieszkaniowego, Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej / Dr inż. arch. Elżbieta Kusińska, Chair of the Shaping of the Housing Environment, Faculty of Architecture of the Cracow University of Technology, e-mail: ekusinska@pk.edu.pl, ORCID: 0000-0002-1107-8220

** Dr hab. Monika Murzyn-Kupisz, prof. UJ, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński / Dr hab. Monika Murzyn-Kupisz, prof. UJ, Institute of Geography and Spatial Management, Jagiellonian University, e-mail: monika.murzyn-kupisz@uj.edu.pl, ORCID: 0000-0002-8482-970X

Czerwone Maki, a także dogęszczana zabudowa na wolnych działkach na pozostałym obszarze Ruczaju. W przyszłości, co ujęto w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dla tej części dzielnicy, tereny zajęte pod zabudowę mieszkaniowo-usługową będą sięgały aż do ul. Zawilej i kompleksu szpitala psychiatrycznego w Kobierzynie¹⁰.

Uwarunkowania urbanistyczne powstania i funkcjonowania terenów zielonych na Ruczaju

Analizując układ urbanistyczny terenów Ruczaju można zauważyć wiele różnic pomiędzy osiedlami z lat 80. ubiegłego wieku, a nową zabudową, która powstawała od połowy lat 90. ubiegłego wieku. Tereny pomiędzy budynkami są otwarte i ogólnodostępne. Niemal brak ogrodzonych osiedli co umożliwia mieszkańcom swobodną komunikację pomiędzy budynkami. Osiedla spółdzielni mieszkaniowej projektowano wraz z podstawową infrastrukturą, w tym i parkingami (jednak biorąc pod uwagę wskaźniki z czasów socjalistycznych stąd obecnie widać, że ich ilość, pomimo, że duża zaczyna nie wystarczać dla potrzeb mieszkańców).

Tereny zielone pomiędzy zabudową są najbardziej charakterystyczną cechą tej części Ruczaju. Jest ich relatywnie dużo. Wynika to ze znacznych odległości pomiędzy poszczególnymi blokami mieszkalnymi. Warto także podkreślić, że zieleni znajdująca się tam to z reguły wieloletnie drzewa i krzewy, które osiągnęły już swój ostateczny rozmiar. Dzięki temu wnętrza pomiędzy budynkami są pełne zieleni, zarówno zasadzonej i pielęgnowanej przez spółdzielnię mieszkaniową, jak i częściowo również zagospodarowanej przez samych mieszkańców z ich inicjatywy. W ostatnich latach poprawia się również jakość infrastruktury związanej z rekreacją, powstaje coraz więcej boisk, placów zabaw i innych miejsc do wypoczynku, choć często można spotkać również zaniedbane przestrzenie sąsiedzkie pomiędzy budynkami.

Odmienne kształtowana jest nowa zabudowa mieszkaniowa Ruczaju. Są to przede wszystkim różnorodne inwestycje deweloperskie składające się czasem z kilku, a czasem tylko z jednego budynku. Bloki budowane są w nowoczesnych technologiach, przeważa zabudowa do 4 kondygnacji, częściowo uzupełniana usługami w parterach budynków. Większość budynków na południe od ul. Zachodniej powstawała od końca lat 90. XX wieku, a zabudowa jest stale uzupełniania i dogęszczana przez nowe inwestycje. Za wyjątkiem fragmentu obszaru w okolicy ul. Czerwone Maki oraz Parku Ruczaj-Lubostroń ta część Ruczaju nie jest objęta miejscowym planem zagospodarowania terenu, co skutkuje najczęściej chaosem urbanistycznym, nieracjonalnym i nieczytelnym układem drogowym i dość dowolnym kształtowaniem samej architektury mieszkaniowej. Charakterystyczne dla nowej zabudowy są zamknięte działki

entire district, which had previously been accessible by only a small number of bus lines⁹. The extension of the tram line to Ruczaj considerably improved the attractiveness of this district, as it became well-connected with Krakow's city centre. At present, thanks to the tram line, areas to the south of the Czerwone Maki tram stop are being developed, while the development on free plots in the remaining area of Ruczaj is gaining in density. In the future, as stated in the land development plan for this part of the district, mixed-use housing and service development will reach as far as Zawila Street and the psychiatric hospital complex in Kobierzyn¹⁰.

Urban planning determinants of the establishment and functioning of green areas in Ruczaj

When analysing the urban layout of Ruczaj, one can see many differences between the housing estates built in the 1980s and new development, which was built after the middle of the 1990s. In the case of the former, the areas between buildings are open and freely accessible. There are almost no gated communities, which allows residents to freely circulate between buildings. Housing estates built by cooperatives were designed to feature essential infrastructure, including parking spaces (however, when indicators from socialist times are considered, their number, though considerable, is starting to become insufficient to satisfy the needs of residents). Green areas between buildings are the most distinct characteristic of this part of Ruczaj. There is a relatively large amount of them. This is a result of the significant distances between individual housing blocks. Of note is also the fact that the greenery that is located there is composed of trees and shrubs that have been growing for many years and have reached their full size. Thanks to this, the interiors between buildings are full of greenery, both of the type that has been planted and maintained by the housing cooperative, as well as that which has been added by the residents themselves. In recent years the quality of recreational infrastructure has also been improving, with a greater number of sports pitches, playgrounds and other recreational areas, although we can also encounter neglected common spaces between buildings.

The new housing development of Ruczaj is shaped differently. It is comprised primarily of projects built by private real estate development companies that are typically composed of a single or a few buildings. The housing blocks have been built using modern technologies, with four-storey development being dominant, partially supplemented by services placed on ground floors. The majority of build-

ings to the south of Zachodnia Street was built after 1995, with the development constantly being supplemented, its density increased by new projects. With the exception of a fragment of the area around Czerwone Maki Street and the Ruczaj-Lubostroń Park, this part of Ruczaj does not have a land development plan in effect, which typically results in urban chaos, an irrational and illegible road network and the unconstrained shaping of the area's residential architecture. The new development's distinct feature are enclosed plots, with their own green areas that are meant for use by a selected group of residents. The recreational areas at the disposal of most housing communities are small, limited to a bare minimum. They are largely comprised of playgrounds and small green squares, typically with well-maintained greenery. Gated communities block the free flow of pedestrian and vehicular traffic between each complex—with the residents forced to make shortcuts through those plots that have not yet been developed. The new part of Ruczaj suffers from a lack of extensive, freely available, public green areas, with the common spaces between buildings typically occupied by cars. The contrast between the older development from the final decades of the People's Republic of Poland and contemporary housing projects displays a considerable drop in the accessibility of green areas to residents despite an improvement of the overall standard of housing itself.

II. 1, 2. Zielone wnętrza pomiędzy blokami wybudowanymi w drugiej połowie lat 80. ubiegłego wieku (fot. E. Kusińska)
III. 1, 2. Green interiors between housing blocks built in the second half of the 1980s (phot. by E. Kusińska)

II. 3, 4. Nowa zabudowa mieszkaniowa – urządzona zieleni na terenach zamkniętych oraz nieformalne ścieżki piesze pomiędzy grodzonymi osiedlami.(fot. E. Kusińska)

III. 3, 4. New housing development in Ruczaj—landscaped greenery in enclosed spaces and informal pedestrian paths between gated communities (phot. by E. Kusińska)

z własnymi terenami zielonymi służącymi tylko wybranej grupie mieszkańców. Tereny rekreacyjne dla poszczególnych wspólnot są niewielkie, ograniczone do minimum. Są to przede wszystkim place zabaw oraz zielone skwery z najczęściej dość dobrze utrzymaną zielenią. Zamknięte osiedla blokują swobodny przepływ pieszych i ruchu samochodowego pomiędzy poszczególnymi zespołami – mieszkańcy znajdują sobie ścieżki poprzez niezagospodarowane jeszcze części działek, aby skrócić i ułatwić sobie drogę. Nowa część Ruczaju cierpi jednak przede wszystkim na brak dużych ogólnodostępnych, publicznych terenów zielonych, a przestrzenie wspólne pomiędzy budynkami zajmowane są przede wszystkim przez samochody. Kontrast pomiędzy starszą zabudową z ostatnich dekad PRL a współczesnymi inwestycjami mieszkaniowymi pokazuje znaczny spadek dostępności do terenów rekreacyjnych dla mieszkańców pomimo podniesienia standardu samego budownictwa mieszkaniowego.

Znaczenie terenów zielonych dla Ruczaju Ruczaj to dzielnica rozwijająca się intensywnie od ponad dwóch dekad. Powstanie nowego Kampusu UJ oraz rozbudowa linii tramwajowej sprawiły, że miejsce to stało się bardzo atrakcyjne dla młodych ludzi osiedlających się w Krakowie i dobrze skomunikowane z centrum miasta. Takie uwarunkowania sprzyjają intensywnemu rozwojowi zabudowy mieszkaniowej. Poza kilkoma wyjątkami,¹¹ Ruczaj nie posiada jednak obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego, a jego obszar, pomimo tego, iż podlega bardzo intensywnym przemianom, objęty jest jedynie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Szczególnym mankamentem tej dzielnicy jest, jak już wspomniano, mała ilość zagospodarowanych terenów do rekreacji, zwłaszcza tych ogólnodostępnych. Na jej terenie znajdują się też różne skupiska zieleni nieurządzonej lub częściowo urządzonej w okolicach ul. Szuwarowej, Kobierzyńskiej i Lubostroń, które mają potencjał do ich przekształcenia w rozległy park dzielnicowy. Brak dobrych publicznych przestrzeni rekreacyjnych dostrzegają sami mieszkańcy, stąd od nich wyszedł pomysł budowy parku linearnego „Rekreacja” zlokalizowanego wzdłuż ekranów akustycznych przy ul. Grota-Roweckiego.¹²

Obecnie po wielu latach intensywnego rozwoju zabudowy mieszkaniowej na Ruczaju brak zielonych terenów rekreacyjnych staje się coraz bardziej zauważalny. Problem niedostatecznej ilości i jakości terenów zielonych został m.in. zdiagnozowany w ramach badania potencjałów i wyzwań rozwojowych poszczególnych dzielnic Krakowa zrealizo-

ings to the south of Zachodnia Street was built after 1995, with the development constantly being supplemented, its density increased by new projects. With the exception of a fragment of the area around Czerwone Maki Street and the Ruczaj-Lubostroń Park, this part of Ruczaj does not have a land development plan in effect, which typically results in urban chaos, an irrational and illegible road network and the unconstrained shaping of the area's residential architecture. The new development's distinct feature are enclosed plots, with their own green areas that are meant for use by a selected group of residents. The recreational areas at the disposal of most housing communities are small, limited to a bare minimum. They are largely comprised of playgrounds and small green squares, typically with well-maintained greenery. Gated communities block the free flow of pedestrian and vehicular traffic between each complex—with the residents forced to make shortcuts through those plots that have not yet been developed. The new part of Ruczaj suffers from a lack of extensive, freely available, public green areas, with the common spaces between buildings typically occupied by cars. The contrast between the older development from the final decades of the People's Republic of Poland and contemporary housing projects displays a considerable drop in the accessibility of green areas to residents despite an improvement of the overall standard of housing itself.

The significance of green areas to Ruczaj

Ruczaj is a housing district that has seen intense development for over two decades. The construction of the new Jagiellonian University Campus and the extension of the tram line have caused this area to become very attractive to young people who settle in Krakow, linking it well with the centre of the city. These conditions facilitate an intense development of housing. Apart from a few exceptions¹¹, Ruczaj does not have land development plans in place, and its territory, despite undergoing very intensive change, is only covered by the Spatial Development Conditions and Directions Study. One particular flaw of the district is, as it has already been mentioned, a low amount of landscaped recreational areas, particularly freely accessible ones. Its territory also features various areas of non-landscaped or partially landscaped greenery in the vicinity of Szuwarowa, Kobierzyńska and Lubostroń streets, which have the poten-

wanego w 2016 r. na zlecenie władz miasta¹³. Dzielnica cały czas intensywnie się rozwija i ilość jej mieszkańców wzrasta, co wzmaga również zaspokojenia ich potrzeb w zakresie dostępu do terenów zielonych oraz możliwości spędzania czasu wolnego. Równocześnie z zabudową mieszkaniową rozwija się obszar Kampusu UJ. Jego pracownicy i studenci korzystają z usług i stają się również użytkownikami terenów rekreacyjnych na Ruczaju.

Tereny miejskie są szczególnie dotkliwie narażone na negatywne skutki zmian klimatycznych, które nasilają się w ostatnim czasie. Według „Global Risk Report 2018” największym globalnym zagrożeniem dla gospodarek państwowych będą nasilające się zagrożenia środowiskowe, katastrofy naturalne oraz ekstremalne zjawiska pogodowe.¹⁴ To przede wszystkim susze, upały, nagłe i intensywne opady, a także zanieczyszczenie powietrza. Zjawiska te powodują nie tylko skutki ekonomiczne, lecz wpływają również na zdrowie i życie ludzi, co jest bardzo widoczne w dużych skupiskach ludzkich – w miastach, a w szczególności w ich obszarach mieszkaniowych. Pojawiają się również bardzo niekorzystne skutki zdrowotne, objawiające się w krótkim lub długim okresie czasu. W miastach zwłaszcza silnie na zdrowie wpływają długookresowe upały, ponieważ duża ilość powierzchni zabudowanych pochłania więcej promieni słonecznych niż odbija, a intensywny ruch samochodowy, mała ilość terenów zielonych i wody i brak przewietrzania potęgują to zjawisko. Zanieczyszczenie powietrza może doprowadzić do różnego rodzaju chorób płuc, astmy, alergii, zwiększa się również ryzyko nowotworów. Wysokie temperatury szczególnie dotyczą osoby starsze i małe dzieci, mogą powodować udary cieplne, odwodnienie organizmu, zaostrzać choroby sercowo-naczyniowe, a nawet zwiększać ryzyko udarów. Suche powietrze bez wiatru w mieście wzmaga doznania wysokiej temperatury i obniża wydajność organizmu i samopoczucie psychofizyczne.¹⁵

Przeciwdziałanie zmianom klimatycznym wymaga globalnych działań, ale ich skutki można również niwelować za pomocą odpowiedniego gospodarowania przestrzenią miejską zapewniając duży udział powierzchni biologicznie czynnych w obszarach miejskich. Współczesne tereny zielone stają się więc narzędziem umożliwiającym lokalne zmiany negatywnych zjawisk klimatycznych, co jest szczególnie ważne w obszarach mieszkaniowych, w których te zjawiska wpływają na zdrowie całych społeczności¹⁶. Obecne planowanie obszarów mieszkaniowych, zwłaszcza dużych dzielnic takich jak obszar Ruczaju w Krakowie,

tial to form an extensive district park. The lack of good public recreational spaces has been acknowledged by the district's residents, hence their idea to build the "Re-kreacja" linear park, located along the acoustic screens of Grota-Roweckiego Street¹².

At present, after many years of the intensive development of housing across Ruczaj, the lack of green recreational areas has become more and more observable. The problem of the insufficient amount and quality of green areas has been diagnosed in, among other places, a study of development potential and challenges of each of Krakow's districts that was commissioned by the city's authorities and completed in 2016¹³. The district is constantly being developed and its population is rising, which causes its needs concerning access to green areas and the possibilities of spending free time to intensify. The Jagiellonian University Campus is also developing along with the area's housing. Its employees and students contribute to the demand for services while also being the users of Ruczaj's recreational areas. Urban areas are particularly vulnerable to the negative consequences of climate change, which have lately been observed to become more severe. According to the Global Risk Report 2018, the greatest threats to the global economy that were identified are environmental threats, natural disasters and extreme weather phenomena¹⁴. These include draughts, heat waves, sudden heavy rainfall, as well as air pollution. These phenomena result not only in economic losses, but also affect the health and lives of people, which is especially observable in areas with large population concentrations—cities and their housing districts in particular. Adverse health effects also appear, either in the short or the long term. In cities, the health of their residents is particularly affected by long heat waves, because highly developed areas absorb more sunlight than they reflect, with heavy traffic, a low amount of green areas and water, combined with limited cross-ventilation, further exacerbating the phenomenon. Air pollution can lead to various forms of lung disorders, asthma or allergies, in addition to increasing cancer risk. High temperatures are particularly dangerous to seniors and small children, as they can cause heat stroke, dehydration, or can exacerbate cardiovascular disorders, even increasing the risk of cerebral stroke. In cities, dry air, combined with little to no wind, leads to an

winno zatem odbywać się z uwzględnieniem tzw. „zielonej infrastruktury”, która powinna stać się równie ważna jak infrastruktura komunikacyjna czy techniczna.¹⁷

Współcześnie obszary mieszkaniowe określa się pojęciem środowiska mieszkaniowego czyli przestrzeni nie ograniczonej tylko do mieszkania czy budynku, ale całego środowiska je otaczającego, które zapewnia mieszkańcom osiedli odpowiedni komfort życia, bezpieczeństwo, poczucie wspólnoty i przynależności. Wpływ na jakość środowiska mieszkaniowego ma więc nie tylko architektura samych budynków, ale również kompozycja przestrzenna całego otoczenia oraz kontakt z elementami przyrodniczymi.¹⁸ Odpowiednia struktura rekreacyjnych terenów zielonych w obszarach całych dzielnic takich jak Ruczaj powinna zapewnić jego mieszkańcom odpowiedni komfort zamieszkania i ukształtować wartościowe środowisko mieszkaniowe.

Możliwości rozwoju terenów rekreacyjnych na Ruczaju

Pomimo wielu negatywnych zjawisk, które pojawiły się wraz z intensywną rozbudową dzielnicy, ma ona nadal potencjał do zbudowania zielonej infrastruktury. W okolicy dzielnicy Ruczaj pojawiają się miejskie inwestycje w tereny zielone, na północy budowany jest obecnie park w dawnym kamieniołomie na Zakrzówku, a na południu udostępniany jest Las Borkowski.¹⁹ Są to duże obszary przyrodnicze o charakterze rekreacyjnym bardzo dobrze skomunikowane z dzielnicą. W samym jej centrum zlokalizowany jest obszerny teren zielony, który wraz z Krakowskim Klubem Jazdy Konnej stanowi obszar objęty miejscowym planem zagospodarowania terenu Park Ruczaj-Lubostroń. Jest to bardzo cenny przyrodniczo teren o zachowanej dużej ilości starych drzew oraz ze znajdującymi się tam zbiornikami wodnymi, który jest obecnie niezagospodarowany, ale bardzo chętnie odwiedzany przez okolicznych mieszkańców i bardzo dobrze skomunikowany przede wszystkim od ul. Kobierzyńskiej.

Plan dla Parku Ruczaj-Lubostroń przewiduje przede wszystkim zachowanie terenów zielonych, w szczególności ochronę licznych bytujących tam obecnie gatunków flory i fauny, w tym terenów lęgowych dla ptaków wodnych. Teren ten powinien przekształcić się w park dzielnicowy – miejsce służące mieszkańcom całej jednostki administracyjnej. Jest to typ terenu rekreacyjnego o wielofunkcyjnym programie, jako dogodne miejsce rekreacji różnych grup społecznych i wiekowych, a sąsiedztwo Krakowskiego Klubu Jazdy Konnej umożliwi wprowadzenie do programu parku możliwości czynnej rekreacji. Na terenie tym bardzo ważne jest też zachowanie²⁰ dawnych stawów, które znajdują się w okolicy ul. Szuwarowej. Obecnie bardzo zaniedbane, mają szansę stać się najbardziej atrakcyjną przestrzenią przyciągającą mieszkańców.

Główne korzyści, jakie płyną z tworzenia parków dzielnicowych to zapewnianie miejsc rekreacji dla społeczności lokalnych²¹. Parki dzielnicowe spełniają jednak jednocześnie wiele innych funkcji²². Są też elementem lokalnej tożsamości, nadają poszczególnym obszarom miasta indywidualny charakter. Duże tereny parków dzielnicowych umożliwiają ochronę przed nadmierną zabudową i jej negatywnymi konsekwencjami, polepszają jakość środowiska przyrodniczego, stają się również istotnymi miejscami spotkań i integracji mieszkańców²³, które można rozpatrywać w kategorii tzw. trzecich miejsc.²⁴ Na obszarach takich jak dzielnica Ruczaj, w obliczu chaotycznej, bezplanowej zabudowy i nacisku deweloperskiego parki miejskie i miejskie enklawy zieleni mogą stać się swoistymi zwornikami i wyróżnikami przestrzeni miejskiej.

intense sensation of high temperature, lowering physical performance and psycho-physical well-being.¹⁵

Countering climate change requires global efforts, but its effects can also be alleviated using the proper management of urban space, ensuring a high share of biologically active surfaces in urban areas. Contemporary green areas thus become a tool that enables local change in adverse climate phenomena, which is particularly important in housing areas, where such phenomena affect the health of entire communities¹⁶. At present, the planning of housing areas, particularly large districts like Ruczaj in Krakow, should take "green infrastructure" into consideration. This infrastructure should become equally important to circulation or technical infrastructure.¹⁷

At present, housing areas are described as a housing environment, which is a space that is not limited solely to the apartment or the building, but one that is also comprised of the surrounding environment, which ensures the residents of housing areas can enjoy a proper comfort of living, safety and a feeling of community and belonging. The housing environment is therefore affected not only by the architecture of its constituent buildings, but also the spatial composition of the entire surrounding area and contact with natural elements¹⁸. A proper structure of green recreational areas within the territory of an entire district such as Ruczaj should provide its residents with an appropriate housing comfort and ensure a full-featured housing environment.

The potential for the development of recreational areas in Ruczaj

Despite many negative phenomena that have appeared along with the dense development of the district, it has retained its potential for the establishment of a green infrastructure. The vicinity of the district of Ruczaj features public park projects, with a park currently being built in the former quarry of Zakrzówek, while to the south the residents can access the Borek Forest.¹⁹ These are large natural areas with a recreational character and are well linked with the district. In its centre there is an extensive green area, which, along with the Krakow Horse Riding Club, constitutes an area covered by the Park Ruczaj-Lubostroń land development plan. It is an area that is very valuable because of its wildlife, with many old trees and lakes, and is currently undeveloped. It does attract local residents and is easily accessible, primarily from the side of Kobierzyńska Street.

The Park Ruczaj-Lubostroń land development plan largely features the preservation of green areas, especially involving the protection of many species of flora and fauna that inhabit them, including the habitats of many species of waterfowl. This area should be converted into a district park—a place that can serve the residents of the entire administrative unit. It is a type of recreational area with a multi-functional programme, constituting a comfortable place for the recreation of many social and age groups, while the vicinity of the Krakow Horse Riding Club makes it possible to include active recreation into the park's programme. It is very important to preserve the area's old ponds²⁰, which are located in the vicinity of Szuwarowa Street. They are in a state of considerable neglect, but have the potential to become a highly attractive space.

The main benefit of the establishment of district parks is providing a place of recreation for local communities²¹.

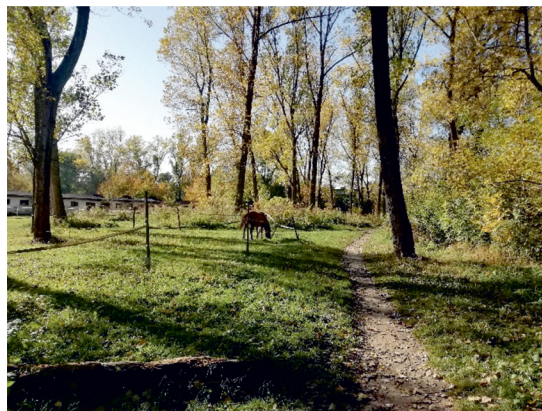
II. 5. Park linearny wzdłuż ekranu akustycznego przy ul. Grota – Roweckiego – nowy teren rekreacyjny dla mieszkańców. (fot. E. Kusińska)

III. 5. A linear park along an acoustic screen adjoining Grota-Roweckiego Street—a new recreational area for residents. (phot. by E. Kusińska)

Il. 6. Zaniedbane zbiorniki wodne w Parku Ruczaj-Lubostroń (fot. E. Kusińska) / The neglected ponds in Park Ruczaj-Lubostroń (phot. by E. Kusińska)

Il. 7. Tereny rekreacyjne Krakowskiego Klubu Jazdy Konnej (fot. E. Kusińska) / Recreational areas of the Krakow Horse Riding Club (phot. by E. Kusińska)

Tereny rekreacyjne Ruczaju mogłyby służyć także pracownikom licznych biur oraz placówek naukowych – jako miejsce relaksu po pracy. Z drugiej strony – teren Kampusu UJ, zarówno z uwagi na jego rozmiar, wybrukowane ścieżki, jak i dobrze utrzymaną zieleń, w sytuacji braku dostatecznej ilości takich przestrzeni w dzielnicy spełnia po części funkcję parku miejskiego. Tereny te stały się dla wielu lokalnych mieszkańców podstawową ogólnodostępną, bezpieczną przestrzenią rekreacyjną. Badania wykorzystania przestrzeni Kampusu prowadzone pod kierunkiem pracowników Zakładu Rozwoju Regionalnego Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ we współpracy z innymi jednostkami (Instytut Architektury Krajobrazu PK, Instytut Socjologii UJ) pokazały, iż z kampusu korzystają często mieszkańcy okolicznych osiedli, w szczególności matki z małymi dziećmi, spacerowicze oraz rowerzyści i biegacze²⁵. Uniwersytet po części wzmocnił tę funkcję zarówno poprzez zainstalowanie dużej ilości ławek, jak i stworzenie plenerowej siłowni w zachodniej części kampusu. Z drugiej strony funkcja ta jest ograniczona i niedostatecznie wykorzystany potencjał jej rozwoju zarówno ze względów formalnych (nie jest to teren publiczny lecz uniwersytecki), jak i przestrzennych (jej częściowe silne oddzielenie wizualne – ukrycie za supermarketem Kaufland oraz ekranami dźwiękoszczelnymi, które rozcinają dzielnicę tworząc „lynchowską” barierę). Bardzo ważna dla rozwoju terenów rekreacyjnych w dzielnicy jest też aktywność samych mieszkańców, dzięki którym powstał park linearny. Większa świadomość społeczna dotycząca roli terenów zielonych i dostępu do rekreacji może skutkować oddolnymi inicjatywami samych mieszkańców, które następnie mogą być realizowane przez władze miasta. Bardzo dobrym przykładem mogą być pomysły tworzenia parków kieszonkowych oraz łąk kwietnych zaproponowane m.in. w ramach budżetu obywatelskiego w miejscach wyznaczonych przez samych mieszkańców dzielnicy. Bardzo często małe, spontaniczne inicjatywy mogą inicjować szersze przekształcenia i polepszenie jakości przestrzeni miejskiej. Mieszkańcy mogą również wpływać na lokalne wspólnoty mieszkaniowe w zakresie większego dostępu do zieleni urządzonej w ogrodzonych osiedlach. Równocześnie niezbędne są działania miasta w zakresie planistycznym (uchwalanie planów miejscowych), które mogłyby uregulować pod względem prawnym inicjatywy w zakresie ochrony zieleni i przeciwdziałać w przyszłości negatywnym skutkom niekontrolowanej rozbudowy dzielnicy.

District parks feature many additional functions²². They are also an element of local identity, giving an individual character to each part of the city. Large district park areas can make it possible to protect against excessive development and its adverse consequences and improve the quality of the natural environment, becoming important places where residents can meet and integrate²³. They can also be analysed as so-called third places.²⁴ Areas such as the district of Ruczaj, in the face of chaotic, unplanned development and development pressure, can become a sort of a binder and differentiator within urban space thanks to city parks and enclaves of urban greenery. Ruczaj's recreational areas could also be used by the employees of the many local office buildings and academic facilities—as a place of relaxation after work. On the other hand—the Jagiellonian University Campus, both because of its size, paved paths and well-maintained greenery, can, in a situation in which there is a lack of a sufficient amount of such spaces in the district, fulfil the role of city park to some extent. Its area has become an essential, freely accessible and safe recreational space to many local residents. Studies of the use of the Campus' space conducted under the supervision of the employees of the Department of Regional Development of the Geography and Spatial Management Institute of the Jagiellonian University in cooperation with other academic facilities (the Institute of Landscape Architecture of the CUT, the Institute of Sociology of the JU) have shown that the campus is used by the residents of the surrounding housing estates, particularly mothers with small children, people who want to go on a walk, cyclists and runners²⁵. The University partially reinforced this function, both through installing a large amount of benches and by creating an outdoor gym in the western part of the campus. On the other hand, this function is limited and the potential for its development has not been utilised because of formal (it is not a public area, the site belongs to the university) and spatial considerations (its partially strong visual separation—it is hidden behind the Kaufland supermarket and a row of acoustic screens, which cut through the district, creating a “Lynchian” barrier). The activity of residents themselves is also very important to the development of recreational areas within the district, as it is thanks to their efforts that a linear park has been established. A greater social awareness concerning

Podsumowanie

Pomimo intensywnej i często chaotycznej rozbudowy, dzielnica Ruczaj ma nadal szansę na rozwój rekreacyjnych terenów zielonych, które zwiększyłyby znacząco jakość życia lokalnych mieszkańców. Byłoby to pożądane nie tylko ze względu na korzyści rekreacyjne, czy w zakresie tworzenia więzi społecznych czerpane z tego typu przestrzeni zielonych. Obecnie, biorąc pod uwagę zmiany klimatyczne i konieczność przeciwdziałania lub przynajmniej niwelowania ich niekorzystnych skutków, inwestycje w zieloną infrastrukturę stają się sprawą priorytetową i są bardziej niż kiedykolwiek dotychczas niezbędne do uwzględnienia w planowaniu przestrzennym. Działania władz publicznych w tym zakresie są przy tym szczególnie istotne z uwagi na silną presję inwestorów, która sprawia, że tereny zielone i rekreacyjne realizowane są tylko w wąskim zakresie dla poszczególnych i wybranych grup mieszkańców w zamkniętych osiedlach, przy jednoczesnym rozrastaniu się niewydolnego układu transportowego wielu nowopowstających dzielnic. Tereny zielone, zwłaszcza połączone z wodą, mogą skutecznie niwelować negatywne aspekty urbanizacji, które wpływają na zdrowie mieszkańców takich dzielnic jak Ruczaj. Potrzeby mieszkańców są duże, co widać na przykładzie zrealizowanego w 2018 r. parku linearnego, który powstał z ich oddolnej inicjatywy. Potencjał społeczny tak dużej dzielnicy może pomóc stworzyć różnorodne przestrzenie rekreacyjne dostosowane do potrzeb bardzo szerokiego grona odbiorców.

PRZYPISY

- ¹ Karta Ateńska była dokumentem uchwalonym na Międzynarodowym Kongresie Architektów i Urbanistów (CIAM) w 1933 r. zawierającym postulaty dotyczące nowoczesnego projektowania urbanistycznego. Por. *Karta ateńska/Le Corbusier*, Fundacja Centrum Architektury, Warszawa 2017.
- ² Dokument pn. „Kierunki Rozwoju i Zarządzania Terenami Zielonymi w Krakowie na lata 2019-2030” przyjęty Zarządzeniem Prezydenta Miasta Krakowa nr 2282/2019 z dnia 09 września 2019 r.
- ³ Ranking miast powiatowych opracowany przez BIQdata na podstawie danych GUS, <http://biqdata.wyborcza.pl/biqdata/7,159116,25025157,fala-upalow-szukasz-schronienia-zobacz-ile-terenow-zielonych.html> (dostęp 09.2019 r.)
- ⁴ Gyurkovich M., Sotoca A., *Towards the Cracow Metropolis – a dream or a reality? A selected issues*, W: Technical Transactions/Czasopismo Techniczne, 2018, Vol. 115, Iss. 2, s. 5-25
- ⁵ *Encyklopedia Krakowa*, PWN, Kraków 2000 oraz <http://www.dzielnica8.krakow.pl/o-dzielnicy> (dostęp 09.2019 r.)
- ⁶ https://msip.um.krakow.pl/kompozycje/?config=config_historia.json&ga=2.144824432.597131232.1571571184.1198961938.1571571184 (dostęp 09.2019 r.)
- ⁷ Mydel R., *Rozwój struktury przestrzennej miasta Krakowa*, PAN, Ossolineum Kraków 1997.
- ⁸ Kolisz K., Kłosak A. K., Bucka A., Ziarko B., *Możliwości rewitalizacji układu przestrzennego zespołu mieszkaniowego z budynkami wielkopłytkowymi na przykładzie osiedla „Ruczaj-Zaborze” w Krakowie*, Przegląd Budowlany, nr 6, 2015, s. 43-47.
- ⁹ Taczanowski J., *Koncepcja zrównoważonego transportu. Przypadek komunikacji tramwajowej w wybranych miastach Europy Środkowej i Zachodniej*, Prace Geograficzne, z. 144, 2016, s. 105-125.

Il. 8. Tereny rekreacyjne przy budynkach Kampusu UJ (fot. M.Murzyn-Kupisz) / Recreational areas near the JU Campus buildings (phot. by M. Murzyn-Kupisz)

Il. 9. Miejsce dla rekreacji dla studentów UJ oraz mieszkańców Ruczaju na terenie kampusu UJ (fot. M. Murzyn-Kupisz) / Recreational area for the JU students and residents of Ruczaj district on the JU Campus. (phot. by M. Murzyn-Kupisz)

the role of green areas and access to recreation can result in grassroots initiatives formed by residents, which can then be turned into projects carried out by municipal authorities. Ideas for creating pocket parks and flower meadows proposed as a part of the civic budget in areas indicated by a district's residents are a good example of this. Quite often, small, spontaneous initiatives can lead to broader transformations and improvements in the quality of urban space. The residents can also appeal to local housing communities with the intent of providing a greater access to landscaped greenery within gated communities. At the same time, planning measures taken by cities (introducing land development plans) that can regulate initiatives concerning the protection of greenery in legal terms and counter the adverse effects of the uncontrolled development of the district, are necessary.

Conclusions

Despite intensive and often chaotic development, the district of Ruczaj still has a chance to develop green recreational areas that could significantly improve the quality of life of its residents. Purely recreation-related considerations or the formation of social bonds derived from these types of green spaces are not the only reasons for their desirability. At present, when climate change is taken into consideration along with the necessity to counter or at least alleviate its adverse effects, investing in green infrastructure becomes a priority that—now more than ever—needs to be incorporated into spatial planning. The measures taken by public authorities in this field are particularly important because of the strong pressure exerted by private real estate developers, which causes green and recreational areas to be established in only a very limited scope, often being dedicated to selected groups of residents that inhabit gated communities. This is accompanied by the growth of an inefficient transport network within many newly-built districts. Green areas, particularly those connected with water, can effectively alleviate the negative aspects of urbanisation that affect the health of residents of such districts as Ruczaj. The needs of residents are considerable, as can be seen on the example of the linear park that was built in 2018, which was built thanks to a grassroots initiative. The social potential of such a large district can aid in creating diverse recreational spaces, adapted to the needs of a very broad audience.

ENDNOTES

- ¹ The Athens Charter was a document adopted by the International Congress of Modern Architecture (CIAM) in 1933. It included po-

